

18. OD ZAVEZNIŠTVA DO HLADNE VOJNE

18.1 UVOD

Tema je v maturitetnem katalogu predstavljena na strani 34. Mnoge vsebine se pokrivajo tudi s 20. temo iz kataloga; Mirovna gibanja in organizacije po drugi svetovni vojni.

Začenja se že z odnosi med zavezniki med vojno, zato je treba v **učbeniku Repe, Sodobna zgodovina** predelati poglavja Politika med drugo svetovno vojno, str.145 do 148 (poudarek predvsem na zavezniških konferencah) in Svet po drugi svetovni vojni, str.175 do 192, 196 do 197

Sklepe zavezniških konferenc, ki so v učbeniku le povzeti, lahko v obliki prevedenih virov najdete v 20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah (Weber T.,Novak D., Druga svetovna vojna) na str. 44 – 51, kar priporoča kot dodatno gradivo tudi maturitetni katalog; temeljito razlago bistvenih procesov in odnosov pa v članku dr. Nečaka (Hladna vojna, zgodovina v šoli 1995/1, str.14 – 19).

Kratek pregled obdobja ponuja tudi uvod v Zgodovinskih virih D. Nečaka: Hladna vojna, Modrijan 1999.

18.2 KRATEK PREGLED TEME

18.2.1 Oblikovanje protifašistične koalicije, dogovarjanje med zavezniki

- Protifašistična koalicija se je oblikovala šele med samo vojno zaradi neposredne vojaške ogroženosti Velike Britanije, Sovjetske zveze in ZDA. Šele njihovo povezovanje je omogočilo zvezo več deset držav, čeprav so v glavnem odločali veliki trije. (u/145)

*Veliki trije, Svetovna zgodovina, CZ
Str.594*

- Oblikovanje koalicije se je začelo z Atlantsko listino, ki sta jo avgusta 1941 podpisala Churchill in Roosevelt (torej še pred vstopom ZDA v vojno). V njej sta postavila temelje za pravičnejšo ureditev sveta o uničenju fašizma: odpovedala sta se težnjam po širjenju ozemlja in zagovarjala pravico narodov do samostojne izbire oblike vladavine... Že naslednji mesec jo je podpisala tudi SZ. Od decembra 1942 do januarja 1943 je v Washingtonu potekala konferenca, na kateri so Britanci in Američani vzpostavili skupno vojaško poveljstvo za načrtovanje vojaških operacij, rodila pa se je tudi prva deklaracija Združenih narodov, ki je temeljila na načelih Atlantske izjave.(u/146)
- Leto 1943 je pomenilo vojaški preobrat v drug svetovni vojni, hkrati pa so se na Teheranski konferenci, kjer so se prvič zbrali veliki trije (28.11. – 1.12.1943) že jasno kazale razlike v idejah o povojni ureditvi sveta. Dogovorili so se sicer o času in lokaciji odprtja druge fronte in pomoči jugoslovanskim partizanom, odprto pa je ostalo vprašanje Poljske in povojne ureditve Nemčije. Tik pred koncem vojne (4.-11.1945) so se znova srečali na Jalti, kjer so se dogovorili o delitvi Nemčije na 4 okupacijske cone, o vojni napovedi SZ proti Japonski, premiku Poljske meje in organizacij Varnostnega sveta OZN. Na prvi povojni konferenci v Potsdamu je Roosevelta že zamenjal Truman, med njo pa Atlee Churchilla. Sprejeti so bili predvsem dogovori o denacifikaciji Nemčije, njenih reparacijah in ustanovitvi mednarodnega sodišča za vojne zločine. (u/147)

18.2.2 Politika sodelovanja in dogovarjanja med zavezniki ter stopnjevanje medsebojnega nezaupanja; bipolarnost – nova značilnost sveta

- Glavne težave med zavezniki so bile predvsem vprašanje druge fronte – večina nemških sil se je namreč bojevala na vzhodni fronti. Zahodni zavezniki so bili sicer pripravljeni odpreti drugo fronto, vendar sta obstajala dva problema. Prvi je bil tehnične narave – pomanjkanje ladij, drugi pa politične – Churchill je namreč želel izkrcanje na Balkanu, da bi tako zajezil

širjenje vpliva SZ v srednjo Evropo. Zaradi Rooseveltovega popuščanja Stalinu je na koncu prišlo do odprtja druge fronte v Normandiji (6.6.1944). Glede Poljske je SZ vztrajala na mejah z začetka vojne, torej z zmanjšano Poljsko. V Teheranu je tako Stalin dosegel, da se bo nova Poljska premaknila na zahod do reke Odre, sam pa je privolil v sodelovanje SZ v prihodnji svetovni varnostni organizaciji. Različne ideje so bile tudi glede povojne ureditve Nemčije (od razpada Nemčije na 5 manjših držav do njenega popolnega gospodarskega uničenja) in Japonske. Dokončno so ti dve vprašanji rešili (vsaj na papirju) na Jatski konferenci, kjer so bili SZ obljubljeni Kurilski otoki in Južni Sahalin.

*Zemljevid razdelitev Nemčije z označenim premikom Poljske
Mali zgodovinski Atlas, Modrijan, str.79*

Posledice teh nesoglasij so vidne tudi v tem, da na Pariški mirovni konferenci 1946 ni bila podpisana mirovna pogodba z Nemčijo in Japonsko.

Položaj Sovjetske zveze se je sedaj bistveno spremenil, saj ni bila več edina (poleg Mongolije) socialistična država na svetu, tako kot pred drugo svetovno vojno.

- V Evropi se je druga svetovna vojna končala z kapitulacijo Nemčije 9.5.1945, v Aziji pa po dveh atomskih bombah 2.9.1945. Italija je kapitulirala že leta 1943 in dobila status sobojevnice. Po koncu vojne so stare evropske gospodarsko in vojaško izčrpane velesile zamenjale dve novi državi, ki sta odločali v mednarodnih odnosih. (u/142,143)
- Ob izgubi skupnega sovražnika so na plan privreli vsi medsebojni strahovi, nezaupanje in ideološka nasprotja med »demokracijami« kapitalistično urejenega zahoda in »ljudskimi demokracijami« komunističnega vzhoda. Čeprav so se s podpisom atlantske izjave odpovedali ozemeljskim apetitom pa so sedaj izbruhnili nasprotja glede uprave osvobojenih in zasedenih ozemelj v Evropi in izven nje. (u/178)
- Vodilno vlogo v teh nasprotjih sta imeli ZDA in SZ, ki sta na svojo stran skušali pridobiti čimveč satelitov. Kot taki se razvijeta v supersili in svet razdelita na dva bloka (u/179)
- Taki blokovski razpolovitvi sveta pravimo bipolarnost.(u/178)

18.2.3 Hladna vojna ima korenine v drugi svetovni vojni

- Odnose med obema silama in njun vpliv na svetovna dogajanja imenujemo hladna vojna, stanje »ne mir, ne vojna«. To pomeni, da do dejanskega vojaškega spopada neposredno med obema supersilama ni prišlo, so pa bili odnosi med njima »zamrznjeni«, v znamenju nenehne vojaške tekme in nenehnih lokalnih spopadov, ki sta jih ideološko podpirali in vojaško podpirali obe strani. (u/178,179)
- Na začetek hladne vojne je vplival predvsem strah ZDA pred širjenjem sovjetskega vpliva (to je socialistične družbene ureditve); povezovanje z zavezniki je sprožilo reakcijo SZ in nenehno oboroževalno tekmo, ki je vodila v vojaško ravnotežje (SZ leta 1949 izdelala atomsko bombo) in kopičenje orožja, ki ga je (bilo) dovolj za nekajkratno uničenje sveta.(u/178)

18.2.4 Značilnosti hladne vojne

- Meja med sateliti oz. zaveznicami obeh velesil je potekala po t.i. železni zavesi, kakor jo je poimenoval bivši britanski premier W. Churchill po zavesi, ki v gledališču preprečuje širjenje požara.(u/178)

Evropa po drugi svetovni vojni

Zemljevid z označeno železno zaveso

Mali zgodovinski atlas, Modrijan, str.79

- Uporabljajo se različne periodizacije hladne vojne. Mnogi za začetek hladne vojne upoštevajo leto 1947 z objavo Trumanove doktrine, ki jo je ameriški predsednik razložil v govoru ameriškega kongresa. S tem govorom je vzpodbudil kongres k odobritvi sredstev za finančno, gospodarsko in vojaško pomoč Grčiji (kjer je potekala državljanska vojna med odporniškim gibanjem, ki je podpiralo kralja in levičarskimi odporniki) in Turčiji, ki sta bili v interesni sferi

ZDA. Na tak način naj bi preprečili širjenje sovjetskega vpliva na tem strateškem območju. Nadgradnja te doktrine (= političnega nauka) je marshallov plan, ki je ponudil pomoč v obliki nepovratnih sredstev in kreditov vsem evropskim državam, da bi jim tako omogočil gospodarsko stabilnost in preprečil razcvet in vpliv levičarskih gibanj ter ohranil meščanske politične ureditve. Vzhodnoevropske države so to pomoč – kot obliko širjenja kapitalizma – zavrnil. (u/183)

- Tipična značilnost obdobja hladne vojne je, da so gospodarska in politična sodelovanja sledila vojaškim. Kot prva vojaška zveza je 4.4.1949 nastal NATO, North Atlantic Treaty organization, ki je povezoval Belgijo, Dansko, Francijo, Nizozemsko, Islandijo, Kanado, Luksemburg, Norveško, Portugalsko, veliko Britanijo in ZDA. Do konca klasične hladne vojne so pristopile še Grčija, Turčija in ZRN. (u/181,182)
- Gospodarskemu povezovanju je na Zahodu sledilo tudi gospodarsko. Razvilo se je iz Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki pomeni preseganje tradicionalnih nasprotij med Francijo in Nemčijo. Nastala je na pobudo francoskega zunanjega ministra Schumana, ko so se leta 1951 povezale poleg že omenjenih Francije in Nemčije še države Beneluksa in Italija. Na osnovi tega svobodnega trga za premog in jeklo se je leta 1957 razvila EGS. Velika Britanija je kot protiutež ustanovila Evropsko skupnost za svobodno trgovino (EFTA), iz katere so v 70ih letih članice izstopale in se, vključno z Veliko Britanijo, povezale z EGS, ki se je v začetku 90ih preoblikovala v Evropsko skupnost, ki pa je že preseгла povezovanje izključno na povezavi gospodarskih interesov.(u/196,197)
- Strah pred komunistično ideologijo v ZDA je vrhunec dosegel s t.i. mccartizmom, ko je protikomunistična histerija v obliki »lova na čarovnice« - iskanja notranjih sovražnikov za vsako ceno segla celo v sam ameriški vojaški vrh. Hladna vojna se torej ni kazala samo v zunanji politiki držav in mednarodnih odnosih, pač pa je posegla v vsakdanje življenje »malih«, navadnih ljudi, ki so živeli v strahu pred svojimi sosedi, sodelavci, sorodniki... Ogroženi so bili predvsem intelektualci, umetniki in uradniki, ki so jim očitali prosovjetsko delovanje, ter so občutili različne oblike pritiskov; od onemogočanja zaposlitve, do javnih zaslišanj in celo usmrtitev pod obtožbami vohunjenja (zakonca Rosenberg).(u/181)
- Na vzhodu pa je bilo povezovanje najprej ideološko, z ustanovitvijo INFORMBIROJA (informacijski biro KP) leta 1947, k naj bi poenotil delovanje evropskih komunističnih partij. Da bi člani KP in tudi ostali prebivalci držav Vzhodne Evrope ostali pod vplivom komunizma, to je KP Sovjetske zveze so te države hermetično (nepropustno) zaprle svoje meje proti zahodu. To so počele s fizičnimi ovirami (minka polja, stražni stolpi in bodeča žica ob železni zavesi), z onemogočanjem potovanj na zahod, s preprečevanjem širjenja novic, časnikov in literature iz kapitalističnega sveta... (u/182)
- Najhitreje (čeprav ne enostavno in lahko) so to informacijsko blokado prebili prebivalci v NDR (Vzhodni Nemčiji), že zaradi jezika in ne povsem nepropustne meje v Berlinu. Tako so si tu komunisti združeni s socialdemokrati šele v začetku petdesetih utrdili oblast, saj je bil komunizem izredno nepriljubljen, ker so Sovjeti na NDR gledali kot na molzno kravo, ki naj plačuje nemške reparacije. Tako je že leta 1953 prišlo do delavske stavke v Berlinu, ki se je hitro razrasla v splošen upor. Tako kot drugje v vzhodni Evropi so ga zadušili s tanki, oblast pa je tudi morala skrajšati delavnik in potrditi še nekatere druge socialne ugodnosti. Tri leta kasneje so se upori ponovili na Poljskem in Madžarskem, kjer so sovjetski tanki znova dokazali, da imajo t.i.satelitske države le omejeno suverenost, in da ne morejo same odločati niti o svoji notranji, kaj šele zunanji politiki. Kljub temu, da je v SZ že potekala destalinizacija, so z grobo intervencijo zadušili madžarske radikalne zahteve po svobodnih volitvah, svobodi mišljenja in izražanja, koncu enopartijskega sistema. (u/199, 201,202)
- Madžarska je namreč leta 1956 želela tudi izstopiti iz Varšavskega pakta, to je vojaške zveze (pogodba o prijateljstvu, sodelovanju, medsebojni pomoči in skupni vojski), ki je nastala maja leta 1955 kot odgovor na NATO. Članice so bile vse države vzhodno od železne zavesi, razen Jugoslavije, ki je s SZ politično prelomila že leta 1948. Ta formalna pogodba je le utrdila tesno vojaško povezovanje, ki je med državami vzhodnega bloka obstajalo že prej. Že leta 1949 so se te države povezale tudi v SEV (Svet za vzajemno gospodarsko pomoč), ki naj bi bil protiutež Marshallovem planu. (u/182)

- Nasprotujoče si vojaške zveze sta si prizadevali pridobiti premoč v orožju, zato so precejšen del družbenega bruto proizvoda vlagale v oboroževanje (kar je bolj prizadelo SZ). Takoj po vojni so bile v prednosti ZDA, vendar jih je SZ z atomsko bombo že leta 1949 dohitela, pri osvajanju vesolja pa za nekaj časa v 60ih celo prehitela (Sputnik, Lajka, Gagarin, Terješkova). SZ je imela tudi prednost v konvencionalnem, klasičnem orožju. Do konca klasične hladne vojne sta obe državi imeli že tudi vodikovo bombo, kasneje pa sta vojaško strategijo prenesli celo v vesolje. (u/179)
- Glede na količino orožja in stopnjo medsebojnega nezaupanja si bloka seveda nista prizadevala za urejanje mednarodnih vprašanj s pogajanj. Tako SZ kot ZDA pa sta kot stalni članici varnostnega sveta OZN imeli pravico veta. Na tak način sta večkrat blokirali miroljubno reševanje sporov oz. pravočasno posredovanje vojaških enot OZN, ali pa so le te izkoristile v svoje namene (npr. ZDA v Korejski vojni).
- Velele so se sicer izognile neposrednemu spopadu, zato pa so se nasprotja med njimi kazala v podpiranju posameznih strani v spopadih v drugih delih sveta, ki so se počasi osvobajali kolonialnega jarma. Eno izmed takšnih žarišč je bil in je še Bližnji vzhod, kjer gre predvsem za Izraelsko – arabske spore in spopade, ti so se vlekli že iz časa pred drugo svetovno vojno, ko so se Židje začeli množičneje naseljevati na območju Palestine. Leta 1948 je OZN na tem območju ustanovila državo Izrael, hkrati pa se je začela tudi prva izmed mnogih vojn, v katerih so Izraelci zasedli večino ozemlja, ki ga je OZN namenil Palestincem. Palestince so v njihovem boju podprli tudi drugi Arabci. Značaj blokovskega konflikta je to območje dobilo, ko je po revolucijah v arabskem svetu začela Arabce podpirati SZ, Izrael pa ZDA. (u/188) Do prvega blokovskega spopada je prišlo že v prvi polovici 50ih v na korejskem polotoku, katerega severni del je od Japoncev osvobodila Sovjetska zveza, južnega pa ZDA. Vsaka izmed »osvoboditeljic« je uvedla svojo upravo, tako da sta se leta 1948 razvili S in J Koreja. Ločeni z 38. vzporednikom. Leta 1948 se je iz obmejnega spopada razvila vojna, v kateri so bili sprva uspešnejši Severni Korejci. Čete OZN, ki jih je vodil ameriški general McArthur so zasedle skoraj ves Korejski polotok, nato pa so na stran komunistične S Koreje vstopili kitajski »prostovoljci«. Vojna se je končala geografsko tam, kot se je začela – na 38. vzporedniku, (ki ga je potrdila tudi ženevska mirovna konferenca 1954) kjer je še danes. (u/189,190) Indokina je bila pred drugo svetovno vojno francosko kolonialno območje, med vojno so jo okupirali Japonci, po njihovem porazu pa se domače odporiško gibanje, ki so ga v boju proti Japoncem kljub levičarskemu predznaku podpirale in oboroževale ZDA, ni maralo znova pokoriti francoski kolonialni oblasti. Ta protikolonialni boj je na francoski strani dobil oznako boja proti komunizmu, vse do svojega poraza pri Dien Ben Fu. Francoska faza vojne se je končala z razdelitvijo Vietnamu po 17 vzporedniku. V 60ih letih so se v vietnamski spopad vpletli Američani. (u/191)
- Nemško vprašanje se je začelo v smeri ločevanja reševati že kmalu po vojni.

*Zemljevid okupacijskih con
Mali zgodovinski Atlas, Modrijan, 79*

Težava je bila predvsem v različnih interesih bivših zaveznikov. Za SZ je bila Nemčija vir reparacij in jo je bilo potrebno gospodarsko oslabiti, da ne bo več vojaško nevarna, zahodni zavezniki pa so si prizadevali za stabilno, enotno Nemčijo, ki bo predstavljala branik pred širjenjem komunizma iz vzhoda. Glavno jabolko spora pa je predstavljala Berlin, glavno mesto, razdeljeno na 4 okupacijske cone, ležal pa je v Sovjetski coni.

Na štiri okupacijske cone je bila po letu 1945 razdeljena tudi Avstrija in sicer kar za celih 10 let, čeprav je tudi v tem času imela svoj o vlado in parlament, ki sta delovala pod zavezniškim nadzorom.

Najstarejše krizno žarišče v Evropi po drugi svetovni vojni je bilo Tržaško vprašanje. Trst je bil kot pristanišče zaradi svoje strateške lege za zahodne zaveznike preveč pomemben, da bi ga maja 1945, ko ga je JA osvobodila prepustili za železno zaveso. Jugoslovanska armada se je morala pod pritiski Britancev in Američanov umakniti. Jugoslovansko ozemlje, ki pa je po 1. svetovni vojni ostalo Italiji – Julijsko krajino so 20.6.1945 razdelili po Morganovi liniji na cono A pod

angloameriško upravo in cono B, pod upravo jugoslovanske armade. Mirovna pogodba, ki je začela veljati 15.9.1947 je Jugoslaviji dodelila cono B, Kras, del Vipavske doline, Soško dolino do Bovca in Predila, Brda in Breginjski kot. Ostali del cone A Julijske krajine je pripadel Italiji, Trst (z italijansko večino) z zaledjem (s slovensko večino) pa so spremenili v STO – Svobodno Tržaško ozemlje, kot neko tamponsko ozemlje, ki naj bi mu našli skupnega guvernerja, kar pa se ni nikoli zgodilo. Tudi STO je bilo razdeljeno na cono A, pod angloameriško upravo in cono B pod jugoslovansko upravo. Angloameričani so večkrat grozili, da bodo ozemlje pod svojo upravo (Trst) prepustili Italijanom in se umaknili, čemur se je Jugoslavija ostro nasprotovala, kar je leta 1953 pripeljalo do nameščenja vojaških enot na meji in v conah STO. (*u/185-187*)

- Hladna vojna tako ni bila več samo evropsko stanje ali pa problem dveh supersil, pač pa je z vročimi spopadi v Aziji in Afriki dobila planetarni značaj in se je zahtevala opredelitev za eno ali drugo stran od vsake države na planetu.

18.2.5 Rešitev nekaterih kriznih žarišč v Evropi in po svetu do srede 50. let

Klasično obdobje hladne vojne mnogi zgodovinarji zaključujejo sredi 50ih let.

- 4.10. 1954 je bilo namreč z drugim londonskim memorandumom (Spomenica o soglasju) rešeno Tržaško vprašanje. Trst z okolico (cono A STO – svobodnega tržaškega ozemlja) je pripadla Italiji, ki je nanjo razširila svojo civilno upravo, iz cone pa so se umaknile angloameriške enote. Cona B STO (Koprski in Bujski okraj) pa sta pripadla Jugoslaviji. S to delitvijo je Slovenija dobila izhod na morje. (*u/186,187*)
- Marca leta 1848 so zahodni zavezniki sklenili urediti nemško monetarno vprašanje, sovjeti pa so odgovorili z leto dni trajajočo blokado Berlina, ki so jo Zahodni zavezniki reševali samo z zračnim mostom, saj so Sovjeti zaprti vse kopenske poti do zahodnega Berlina. Tej blokadi je sledil nastanek dveh Nemčij. Iz okupacijskih con zahodnih zaveznikov je nastala 23.5.1949 ZRN (Zvezna republika Nemčija), teden dni kasneje pa še NDR (Nemška demokratična republika). Nemški problem je bil za Evropo rešen – ne pa tudi za Nemce same. Državi je ločila železna zavesa, zato sta se tudi različno politično in gospodarsko razvijali. Da bi preprečile beg iz Vzhodnega v Zahodni Berlin, ki je bil del ZRN, so oblasti DDR leta 1961 zgradile Berlinski zid in mesto fizično ločile na dva dela. Vsak poskus pobega se je kaznoval s smrtjo. (*u/185*)
- Šele 15.5.1955 je bila podpisana Pogodba o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije v mejah pred 12.3.1938 – Avstrijska državna pogodba. Ko jo je zapustil zadnji sovjetski vojak je 26.10. razglasila trajno nevtralnost. Pogodba Avstriji preprečuje združevanje z Nemčijo, 7. člen pa zagotavlja zaščito slovenske in hrvaške manjšine. (*u/186*)
- Poleg ureditve treh Evropskih kriznih žarišč je sredi 50ih let kazalo, da so rešeni tudi problemi v Aziji. Upanje na mir je dajal junija 1954 v Ženevi podpisan sporazum o Vietnamu, ki je državo sicer razdelil na dva dela, toda vojne je bilo vsaj začasno konec. Francozi so se umaknili.

Medtem ko se je Vietnam leta 1976 združil v eno državo, pa je Koreja še danes razdeljena, čeprav se je prava, vroča vojna nehala že leta 1954 in zaključila z Ženevsko konferenco.

Še posebno obetavno je bilo glede spora na Bližnjem vzhodu leto 1956. Izrael, Velika Britanija in Francija so namreč zasedle del Egipta s sueškim prekopom, vendar so se po dogovoru ZDA in SZ morale umakniti, na območje prekopa pa so poslali čete OZN.

- Leta 1955 se je pokazalo tudi upanje za dekolonizirana območja, novo nastale države, ki so se morale odločati med pripadnostjo enemu ali drugemu polu in s tem mnogokrat tvegale državljansko vojno, zaradi nasprotujočih si sil v državi, ki jih je potem podpiral eden ali drugi blok. Aprila 1955 se je namreč v Bandungu v Indoneziji zbralo več držav iz Azije in Afrike, ki so na pobudo Jugoslavije postavile temelj gibanju neuvrščenih. Za cilj so si izbrale dekolonizacijo, mir in ekonomsko povezovanje.

Tako povezane so te države lažje delovale tudi znotraj OZN in blažile nasprotja med blokoma. Gibanje je precej izgubilo na ugledu zaradi sporov in spopadov med samimi članicami (Ira, k – Iran, Vietnam – Kampučija), ki jih niso uspeli preprečiti. (*u/196*)

18.3 PRIMERI NALOG

1. Opiši nastajanje protifašistične koalicije v letu 1941.

2. Zavezniki protifašistične koalicije so se večkrat zbrali tudi na najvišji ravni. Naštete konference oziroma izjave pravilno časovno razvrsti, tako da prvi pripišeš številko 1.

	Jaltska konferenca
	Atlantska izjava
	Potsdamska konferenca
	Teheranska konferenca

3. Ena izmed težav, ki je zastrupljala odnose med zavezniki v protifašistični koaliciji je bilo tudi Poljsko vprašanje.
- Na kateri konferenci so se končno dogovorili o rešitvi tega vprašanja?
 - Primerjaj spodnja zemljevida in razloži, kako so ga rešili.

Zemljevid 1: Versajska Evropa, Mali zgodovinski atlas, Modrijan, str.61

Zemljevid 2: Evropa po drugi svetovni vojni, Mali zgodovinski atlas, Modrijan, str.79

- Naštej dve posledici takšne rešitve.
4. Na zemljevidu št. 2 pri 3. nalogi si oglej potek ŽELEZNE ZAVESE..
- Pojasni pojem.
 - Opiši njen potek. Primerjaj ga za odlomkom iz Churchillovega govora v Fultonu marca 1946 in ugotovi dve območji, kjer prihaja do razhajanj. Pojasni zakaj!
»Od Szczecina ob Baltskem morju do Trsta na Jadranu se je spustila čez celino železna zavesa. Za njo so glavna mesta prejšnjih držav Vzhodne in Srednje Evrope: Varšava, Berlin, Praga, Dunaj, Budimpešta, Beograd, Bukrešta in Sofija. ...«
 - Naštej države, ki pripadajo naštetim glavnim mestom. Od katere velesile so bile odvisne po vojni?
5. Poimenuj organizacije, ki pomenijo ideološko, gospodarsko in vojaško povezovanje držav satelitov Sovjetske Zveze.
6. Pojasni izraz SATELITSKE DRŽAVE.
7. Preberi tekst, s katerim je H. Truman nagovoril predstavnike kongresa 12.3.1947 in odgovori na zastavljena vprašanja.
*»Eden pglavitnih cilje ZDA je ustvariti razmere, ki bi nam in drugim narodom omogočile življenje brez tujega pritiska. Prav s tem namenom smo se bojevali proti Nemčiji in Japonski. Premagali smo države, ki so drugim narodom skušale vsiliti svojo voljo in način življenja.
 Da bi zagotovili miren razvoj narodov brez tujega pritiska, so ZDA prevzele vodilno vlogo pri ustanovitvi Združenih narodov. Ti naj bi vsem državam članicam zagotovili trajen mir in neodvisnost. Vendar pa naših ciljev ne bomo uresničili, če ne bomo pripravljene pomagati svobodnim narodom pri varovanju njihovih svobodnih institucij in njihove nacionalne integritete pred agresivnimi gibanji, ki jim skušajo vsiliti totalitarne oblike vladavine. To ne pomeni nič drugega kot spoznanje, da totalitarne oblike vladavine, ki so bile svobodnim narodom vsiljene s posredno ali neposredno agresijo, spodkopavajo temelje mednarodnega miru in s tem varnost ZDA.«*
- Kdo je bil Henry Truman?

- b) Pred kom je svaril v podčrtanem delu teksta? Pojasni!
 - c) Ali je bil s svojim govorom uspešen? Razloži svoj odgovor!
 - d) Podčrtajte tisti del teksta, kjer boste ugotovili, da ne gre le za nesebično pomoč, pač pa tudi za interese ZDA.
 - e) Poimenuj nadgradnjo te t.i. Trumanove doktrine.
8. Pojasni kratico NATO. Kakšna organizacija je to? Naštej 6 držav, ki jih povezuje.
9. Napiši krajši komentar k spodnji fotografiji.

Burn all reds
Repe, Sodobna zgodovina, str.181

10. Naštej tri vroča žarišča hladne vojne. Kaj pomeni podčrtani pojem?
11. Pojasni vlogo OZN v Korejski vojni.
12. Kaj je to STO? Opiši kdaj in zakaj je nastalo!
13. Spodnje trditve so napačne. Popravi in zapiši jih tako, da bodo pravilne!
- a) Avstrija je takoj po drugi svetovni vojni dobila status sobojevnice.
 - b) Po drugi svetovni vojni je bila popravljena Jugoslovansko – avstrijska meja po narodnostnih črtah.
 - c) Avstrija je od leta 1955 dalje članica Nata.
 - d) Nemčija je bila dalj časa razdeljena na okupacijske cone kot Avstrija.
 - e) Avstrijska državna pogodba zagotavlja zaščito samo za slovensko manjšino.
14. Spodnja slika prikazuje pohod demonstrantov skozi brandenburška vrata.

Slika
Weber, Radonjič, Novak: 20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah
Utrinki iz svetovne zgodovine 1945 – 1990, str.52

- a) Kdaj je v Berlinu prišlo do prve vstaje?
 - b) Pojasni vzroke za ta odpor.
 - c) Zakaj tak posnetek med leti 1961 in 1989 ni bil mogoč?
15. Naštej in pojasni tri dejstva, zaradi katerih lahko obdobje klasične hladne vojne zaključujemo sredi 50ih let 20. stoletja.

Slika zasedanja bandunške konference.
Svetovna zgodovina, CZ 1976, str.653

18.4 PRIMER MATURITETNE NALOGE

1. Razloži, zakaj oblikovanje protifašistične koalicije ni bilo mogoče že pred vojno.
(1 točka)

2. Nastajanje protifašistične koalicije se je začelo šele z Atlantsko izjavo. V krajšem razmišljanju napiši, kdo je izjavo podpisal, utemelji, kateri njeni člani so omogočili nastanek koalicije, kako je vplivala na sodobni svet in katero izmed njenih načel v času hladne vojne ni zaživel.
(4 točke)

tekst atlantske listine

Weber, Novak: 20. stoletje v ..., str.44,45

3. Na sliki poimenuj voditelje protifašistične koalicije in jim pripiši državo, ki jo predstavljajo.
(3 točke)

Slika Veliki trije na Jalti

Weber, Novak: 20. stoletje v zgodovinskih virih in slikah, Druga svetovna vojna Str.49

4. Zavezniki protifašistične koalicije so se večkrat srečali tudi na najvišji ravni. K dogovorom posameznih konferenc dopiši konferenco, na kateri je bil sprejet.
(3 točke)

	Sklep o ustanovitvi mednarodnega sodišča za vojne zločince.
	Države zaveznice ne težijo k širitvi svojih ozemelj.
	Po uničenju fašizma vsi narodi opustijo uporabo sile.
	Dogovor od delitvi Nemčije na 4 okupacijske cone.
	Zavezniki obljubijo pomoč Titovim partizanom.
	Dogovor o odprtju druge fronte.

5. Naštej tri vprašanja, ki so kalila odnose med zavezniki protifašistične koalicije že med vojno.
(2 točki)

6. Po koncu vojne se je razmerje sil v svetu popolnoma spremenilo. Obkroži napačne odgovore.
(2 točki)

- a) Kot zmagovalka nad Hitlerjem je Velika Britanija ohranila svojo vlogo svetovne velesile.
- b) Zaradi številnih žrtev med vojno je ugled Sovjetske zveze po vojni upadel
- c) Glavna značilnost povojnega obdobja je bipolarnost.
- d) ZDA so se dokončno odrekle svoji izolacionistični politiki.
- e) Evropa je izgubila vodilno vlogo v svetovni politiki.

7. Odnose med velesilami po drugi svetovni vojni označujemo z izrazom hladna vojna. Pojasni vzroke za pojav hladne vojne in njene značilnosti.

(3 točke)

8. Na spodnji karti označi

- a) potek železne zavese leta 1955
- b) države, ki so zavrnilo Maršalov plan

(2 točki)

nema karta,
Berzelak, Zgodovina 2, delovni zvezek, str.35

9. Da bi preprečil širjenje komunizma in vpliva Sovjetske zveze v Evropi je ameriški predsednik Truman ogroženim državam skušal zagotoviti pomoč.

Preberi spodnji tekst in pojasni, na kateri dve državi se je konkretno nanašala ta doktrina in kakšno pomoč ji je ameriški kongres odobril.

(2 točki)

*»Menim, da morajo ZDA s svojo politiko pomagati tistim svobodnim narodom, ki se upirajo podreditvi oboroženih manjšin ali zunanjemu pritisku. Menim, da moramo pomagati vsem svobodnim narodom, da bodo lahko sami po svoje oblikovali lastno zgodovino. Takšna podpora pomeni predvsem gospodarsko in finančno pomoč, ki sta temelj gospodarske trdnosti in urejenih političnih razmer. «
D. Nećak, Hladna vojna, Modrijan 1999, str.20*

10. Nadgradnjo Trumanove doktrine pomeni Marshallov plan. Pojasni razliko med obema.

(2 točki)

»...Evropa mora dobiti precejšnje gospodarsko pomoč, sicer ji grozi hudo gospodarsko, socialno in politično siromašenje. Da bi to preprečili moramo ustaviti ta nevarni razvoj in obnoviti zaupanje evropskih narodov v gospodarsko prihodnost njihovih držav in Evrope kot celote. ... Ne glede na demoralizirajoči učinek na svet kot celoto in možnost nemirov, ki jih lahko povzroči obup prizadetih narodov, bi bile posledice opisanega razvoja za gospodarstvo ZDA nedvoumne. Zato je logično, da bodo ZDA storile vse, kar je v njihovi moči da bi znova vzpostavile normalne, zdrave gospodarske razmere v svetu, brez katerih ni politične stabilnosti in trdnega miru. Naša doktrina ni usmerjena proti kaki deželi ali doktrini temveč proti lakoti, revščini, obupu, kaosu. ...
D. Nečak, Hladna vojna, Modrijan 1999, str.21

11. Leta 1947, ko so ZDA začele uresničevati Trumanovo doktrino in Marshallov je predednik ZDA Truman izjavil: »Ves svet mora sprejeti ameriški sistem. A ameriški sistem bo lahko preživel tudi v sami Ameriki le, če postane svetovni sistem.«
Repe, Naša doba, DZS 1997, str.235

Pojasni, zakaj so nekatere evropske države sredstva iz Marshallovega plana zavrnile in na primeru obeh Nemčij prikaži, kakšne posledice je to imelo za njun gospodarski razvoj in življenje ljudi.

(3 točke)

Slika; Demontaža nemških tovarn,
Weber, Radonjič, Novak, 20. stoletje v zgodovinskih virih, slikah in besedi, Utrinki iz svetovne zgodovine 1945 – 1990, str.18

12. Opiši, kako se je ameriški sistem branil pred dejanskimi in namišljenimi notranjimi in zunanjimi sovražniki.

(2 točki)

Slika: J. Rosenberg
Weber, Radonjič, Novak; Utrinki....str.27

13. Med obema velesilama so bile ne samo ideološke razlike, pač pa tudi razlike v gospodarskem in političnem sistemu. Sorodno misleče oblasti so se zato že kmalu po vojni začele povezovati na različnih področjih.

Poveži ustrezne pojme tako, da črke iz prvega stolpca pravilno vstaviš pred razlago pojmov.

(3 točke)

A	INFORMBIRO		Vojaška povezava Sovjetske zveze in njenih satelitskih držav.
B	NATO		Gospodarska povezava, ustanovljena na pobudo Velike Britanije.
C	VARŠAVSKI PAKT		Gospodarska povezava, ki je nastala kot protiutež Marshallovemu planu.
D	EVROPSKA SKUPNOST ZA PREMOG IN JEKLO		Vojaška povezava s sedežem v Belgiji.
E	SVET ZA VZAJEMNO GOSPODARSKO POMOČ		Gospodarska skupnost evropskih držav, ki je prerasla sodobno politično povezavo.
F	EFTA		Urad, ki je povezoval evropske komunistične stranke.
G	EVROPSKA GOSPODARSKA SKUPNOST		S pariško pogodbo leta 1951 ustanovljena organizacija, ki pomeni začetek prostega pretoka blaga v Evropi

14. V sovjetskem bloku so se posamezne države večkrat upirale diktatu iz Moskve. Naštej tri take primere in razloži vsaj dve stvari, ki sta tem uporom skupne.

(3 točke)

Slika : sovjetski tanki v vzhodnem Berlinu, Repe, Naša doba, str.259

Ali Snemanje napisa..., Repe, sodobna zgodovina, str.202

15. Nezaupanje med velesilama je imelo za posledico hitro oboroževalno tekmo.

Naštej vsaj tri vrste novih vojaških sredstev in orožja, ki sta jih velesili pripravili ali uporabili od leta 1945 dalje. Pojasni, kako je oboroževalna tekma vplivala na gospodarski razvoj vpletenih držav in kaj je bil največji absurd oboroževalne tekme.

(3 točke)

16. S pomočjo zemljevida pojasni, katere države so v času hladne vojne izvajale poskuse z jedrskim orožje. Ugotovi kje in razloži zakaj.

(2 točki)

Zemljevid: Svet v času hladne vojne
Mali zgodovinski atlas, Modrijan, str.80

17. Hladna vojna je imela planetarni značaj.

Pojasni pravilnost te trditve in razloži, ali je v tem kontekstu hladna vojna res »hladna«.
(2 točki)

18. V Evropi do neposrednega spopada med blokoma ni prišlo, so pa tudi tu obstajala krizna žarišča, ki so še celo desetletje po koncu vojne grozila, z izbruhom oboroženega spopada. Poimenuj najstarejše tako žarišče in pojasni, zakaj je do njega prišlo.

(2 točki)

19. S katero pogodbo in kdaj je bilo končno rešeno vprašanje slovenskega izhoda na morje? Na karti označi ozemlje, ki ga je s to pogodbo dobila Italija in tisto, ki je pripadlo Jugoslaviji.

(3 točke)

Zemljevid: Določanje jugoslovansko – italijanske meje
Repe, Sodobna zgodovina, str.187

20. Eno najdalje trajajočih evropskih kriznih žarišč je bilo tudi avstrijsko vprašanje. Pojasni kdaj in v kakšnih mejah je bila obnovljena Avstrija.

(2 točki)

21. Tako kot Avstrijo so tudi Nemčijo zavezniki po vojni razdelili na okupacijske cone. Med navedenimi trditvami, ki so povezane z reševanjem nemškega vprašanja obkroži pravilne.

(2 točki)

a) Nemčija je bila razdeljena na 3 okupacijske cone.

- b) Berlin je bil v sovjetski coni.
- c) Tudi Berlin je bil kot glavno mesto razdeljen v dve coni: ameriško in sovjetsko.
- d) Leta 1949 sta nastali dve Nemški državi.
- e) Kot prva ne nastala Nemška demokratična republika.
- f) Bonn je bil glavno mesto Nemške demokratične republike.

22. Zaradi finančne reforme zahodnih zaveznikov v svojih okupacijskih conah spomladi 1848, je Sovjetska zveza z vojsko zaprla vse dostope v Berlin. Opiši, kako so zahodni zavezniki to blokado reševali in poimenuj državo, ki so ji, kot odgovor na to sovjetsko dejanje, dovolili nastati.

(2 točki)

Slika: Zračna pomoč Berlinu
Repe, Sodobna zgodovina, str.185

23. Sredi petdesetih let se kažejo znaki rešitve kriznih žarišč tudi v Aziji. Opiši, v čem je korejsko vprašanje podobno nemškemu in v čem se razlikuje od vietnamskega!

(2 točki)

24. Velesilam je leta 1956 končno tudi uspelo, da so se sporazumele glede še enega kriznega žarišča na Bližnjem vzhodu. Poimenuj ga in naštej vpletene države.

(2 točki)

Karikatura: Repe, Naša doba, str.240

25. V procesu dekolonizacije je poleg Vzhodnega in Zahodnega sveta nastajal tudi t.i. tretji svet. Poimenuj gibanje, ki je nastalo sredi petdesetih let in je povežalo države tretjega sveta. Pojasni, v čem je bila njihova moč in kako je vplivalo na bipolarnost sveta.

(2 točki)

18.5 REŠITVE

V poli je 25 nalog. Možnih je 60 točk.

- 1) Pričakovan odgovor je so ideološka nasprotja, lahko tudi njihov opis.**Skupaj možna 1 točka.**

- 2) Atlantsko izjavo sta podpisala Roosevelt in Churchill – 1 točka
Odpoved ozemeljskim spremembam oz. pravica ljudstev do izbire oblike vladavine – 1 točka
Na tretji del vprašanja je pričakovan odgovor vključitev temeljnih točk v deklaracijo Združenih narodov – 1 točka
Konkretno, na primerih utemeljeno kršenje katerekoli točke – 1 točka. **Skupaj možne 4 točke.**
- 3) V pravilnem vrstnem redu navedeni Churchill (Velika Britanija), Roosevelt (ZDA) in Stalin (SZ). Za vsakega državnika z državo skupaj kandidat dobi eno točko. Delnih odgovorov ne upoštevamo. **Skupaj možne 3 točke.**
- 4) Pravilni vrstni red je Potsdamska konferenca, Atlantska izjava, Atlantska izjava, Jaltska konferenca, Teheranska konferenca, Teheranska konferenca. **1 točko dobi kandidat za 2 ali 3 pravilne odgovore, 2 točki za 4 ali 5 pravilnih odgovorov in 3 točke za 6 pravilnih odgovorov. Možne največ 3 točke.**
- 5) Dijak naj našteje Poljsko, Nemško, Japonsko vprašanje, odprtje druge fronte... Za dva naštetega odgovora dobi kandidat 1 točko, za 3 pa 2 točki. **Skupaj možni največ 2 točki.**
- 6) Dijak naj obkroži odgovora a in b. Vsak pravilni odgovor prinese 1 točko. Če ima dijak poleg pravilnih odgovorov obkroženega še enega nepravilnega, dobi le 1 točko, če dva pa nič. **Možni sta največ 2 točki.**
- 7) Vzroki za pojav hladne vojne so nezaupanje med velesilama, ki se razlikujeta po svojem gospodarskem, političnem in ideološkem sistemu. Za pravilno opisan vzrok dodelimo kandidatu 1 točko. Za vsak pravilen opis značilnosti (bipolarnost, ni neposrednega spopada med velesilama, sistem gospodarskih in vojaških zvez, medsebojno obtoževanje, vohunjenje, popolna odsotnost konstruktivnega sodelovanja...) dobi kandidat še 1 točko, vendar največ 2. **Skupaj možne 3 točke.**
- 8) Za pravilno vrisan potek med obema Nemčijama in vzhodno od Avstrije dobi kandidat 1 točko. Za označene vse države vzhodno od te linije pa še drugo. Delnih odgovorov ne upoštevamo. **Skupaj možni 2 točki.**
- 9) Za prvi del vprašanja (Grčija, Turčija) dobi kandidat 1 točko. Delnega odgovora ne upoštevamo. Za drugi del odgovora (gospodarsko, finančni in vojaško pomoč) pa še drugo točko. **Skupaj možni 2 točki.**
- 10) Marshallov plan je namenjen vsem državam, ponuja izključno finančno pomoč... Za vsak pojasnjen razlog dobi kandidat 1 točko. **Skupaj možni 2 točki.**
- 11) Na prvi del vprašanja je pričakovan odgovor strah pred širjenjem kapitalističnega gospodarskega sistema ali ameriškega političnega vpliva (1 točka), za omembo gospodarskega čudeža dobi 1 točko, za počasen razvoj vzhodnonemškega gospodarstva, tudi zaradi sovjetske demontaže strojev... in posledično nizkega življenjskega standarda prebivalstva pa še 1 točko. **Skupaj možne 3 točke.**
- 12) Pričakovan odgovor je McCathizem ali lov na čarovnice in ustanovitev agencije CIA. Za opis vsakega elementa dobi kandidat 1 točko. Če oba le navede, dobi za oba skupaj 1 točko. **Skupaj največ 2 točki.**
- 13) Pravilen vrstni red je C,F,E,B,G,A,D. **Za 2 ali 3 pravilne odgovore dobi kandidat 1 točko, za 3 ali 4 dobi 2 točki, za 5 ali 6 pa 3. Skupaj možne največ 3 točke.**
- 14) Pričakovan odgovor na prvi del vprašanja je NDR, Poljska, Madžarska (lahko tudi informbiro in praška pomlad)- za tri pravilne navedbe dobi kandidat 1 točko. Delnega odgovora ne upoštevamo. Vsako razlago nasilnega zatrtja uporov z intervencijami, zahtev po svobodi govora, zbiranja, večji neodvisnosti od SZ ... ocenimo še z eno točko, za ta del vprašanja največ 2. **Skupaj možne 3 točke.**

- 15) Jedrsko orožje, vodikove bombe, helikopterji, napalm, medcelinske rakete...; za tri navedbe dobi kandidat 1 točko. Delnega odgovora ne upoštevamo. Za drugo točko kandidat opozori na visok delež DBP namenjen oboroževanju, kar je še posebej prizadelo SZ, kot absurd pa navede količino orožja, ki je zadostovala za nekajkratno uničenje planeta – 1 točka. **Skupaj možne 3 točke.**
- 16) Za navedbo ZDA, Francije, Velike Britanije, SZ in Kitajske dobi kandidat 1 točko. Delnega odgovora ne upoštevamo. Za drugo točko kandidat navede neposeljene, oddaljene predele (puščave, samotne otoke) zaradi nevarnosti sevanja. **Skupaj 2 točki.**
- 17) Kandidat pojasni, da so velesile podpirale, ali bile vmešane v spopade po vsem planetu – 1 točka. Za naveden primer vroče vojne (Koreja, Vietnam, Bližnji vzhod...) dobi še 1 točko. **Skupaj 2 točki.**
- 18) Tržaško vprašanje – 1 točka. Za razlago vzrokov – geostrateški pomen Tržaškega pristanišča, ki ga kljub partizanski osvoboditvi in slovenskemu zaledju zahodni zavezniki niso hoteli pustiti za železno zaveso ali vsak strokovno sprejemljiv odgovor kandidatu dodelimo 1 točko. **Skupaj največ 2 točki.**
- 19) Navedba Londonskega memoranduma ali spomenice o soglasju iz leta 1954 - 1 točka. Delnega odgovora ne upoštevamo. Na karti naj kandidat pobarva coni A in B STO in jasno označi, da je Trst pripadel Italiji, Koprski in Bujski okraj pa Jugoslaviji. Za vsako cono in označbo dodelimo 1 točko. Skupaj največ 3 točke.
- 20) 1955 – 1 točka, v mejah izpred 12.3.1938 (izpred anšlusa) – 1 točka. **Skupaj največ 2 točki.**
- 21) Pravilna odgovora sta b in d. Vsak pravilni odgovor prinese 1 točko. Če ima dijak poleg pravilnih odgovorov obkroženega še enega nepravilnega, dobi le 1 točko, če dva pa nič. **Možni sta največ 2 točki.**
- 22) Dijak opiše oskrbovanje Zahodnega Berlina z zračnim mostom – 1 točka. Samo navedba ne zadostuje. Zvezna republika Nemčija ali Bundes Republik Deutschland – 1 točka. **Skupaj največ 2 točki.**
- 23) Podobnost : nastanek dveh držav – 1 točka, Koreje sta še vedno dve, Vietnam pa se je združil – 1 točka. **Skupaj največ 2 točki.**
- 24) Sueška kriza – 1 točka. Velika Britanija, Francija in Izrael napadejo Egipt – 1 točka. Delnega odgovora ne upoštevamo. **Skupaj možni 2 točki.**
- 25) Neuvrščeni – 1 točka. Njihova moč je bila v množičnosti oz. dejstvu, da je v državah tretjega sveta živel večinski delež svetovnega prebivalstva – 1 točka. Gibanje neuvrščenih blaži napetosti med blokoma, državam pa ponuja možnost izbire - 1 točka. **Skupaj možne 3 točke.**